

Muž,
který
predával
vzduch
v Světe
zemi

PRÍBEHY

**Omer
Friedlander**

Artforum

Obsah

Jaffské pomaranče	11
Alte Sachen	25
Muž, ktorý predával vzduch v Svätej zemi	43
Kontrolné stanovište	56
Sefardský Žid, ktorý prežil holokaust	77
Zberateľ piesku	92
Šeherezáda a stanica FM 97,2	109
Podpätky	129
Medúza v Gaze	152
Šiva za pochodu	163
Miniaturista	186
Podakovanie	211
O autorovi	213
Poznámky prekladateľky	215

Jaffské pomaranče

Sme plodná rozvetvená a neustále sa rozrastajúca rodina pestujúca pomaranče, ktorá obýva Izrael od starobylého mestečka Jaffa až po Haifu. Na prelome miléníí dovŕším osemdesiatšedem rokov. Vlastním jeden z posledných poctivých *šamuti* pomarančových sadov. Ich ovocie je sladké a má hrubú kôru. Ani moje štyri deti – traja synovia a dcéra – sú to finančníci a právnici, a ani všetkých deväť vnúčat nerozozná *šamuti* od mandarínky. Čas od času ma navštívia v sade v HaŠarone, pomôžu so zberom, každý pomaranč zabalia osobitne do voskového papiera a uložia do debničiek, neskôr ich predáme na trhovisku. Vždy, keď myslím na deti a vnúčatá, spomeniem si na báseň Jehudu Amichaja. Volá sa Oči a poznám ju naspamäť. *Najstarší syn má oči tmavé ako figy, pretože sa narodil koncom leta. Najmladší syn má zas oči svetlé ako mesiačky pomaranča, pretože sa narodil v ich rozkvet. Dcérka má oči guľaté ako jarné hrozno. Mám o nich sladké obavy. Pánove oči blúdžia Zemou, moje zas po dome. Boh má na starosti oči a ovocie. Ja mám len starosti.*

Práve som sa chystal na jarné práce, keď som narazil v sade na mladú ženu. Od svitania som čistil zavlažovacie kanály upchaté nezrelým ovocím. Na hlave mám rybársky klobúk a jeho strieška mi sotva zakrýva veľké odstávajúce uši. Hýbem sa pomalšie ako kedysi a bolia ma kosti. Žena má na sebe košeľu, široké béžové nohavice a sandále. Sprevádza ju jeden z mojich zamestnancom – Arab strážiaci sad. Ruky má vždy dokonale čisté, nechty ostrihané a upravené. Ženu neprekvapilo, že ma vidí.

Vlastne ma hľadala. Je osľňujúco krásna, má olivovú pleť, tmavé kučeravé vlasy a tmavé oči jej chránia nezvyčajne veľké viečka. Povedala mi, že je vnučkou môjho priateľa z detstva Chalila Haddada – Palestínčana, ktorého otec počas britského mandátu vlastnil jeden z najväčších pomarančových sadov v Jaffe.

Okamžite som si všimol podobnosť v očiach. Mal ich presne také isté – tmavé ako uhlie a privreté. Prechádzame spoločne sadom a snažím sa pokojne dýchať. Slnko hrá na zrelom ovocí zlatistými odtieňmi. Žena rukami hladí pomaranče a priloží k nim ucho, akoby jej mali pošepkať nejaké tajomstvo. Čo všetko vie? Čo jej Chalil povedal? Srdce mi bije opreteký a trasú sa mi ruky. Chalilovo meno som roky nevyslovil. Žiadne z mojich detí ani vnúčat nepozná jeho meno. Jemnú trávu pokrýva opadané ovocie a včely so bzukotom poletujú z purpurovo žltých kvetov na biele kvety lipy. Lila mi povedala, že Chalil jej o mne – o svojom oddanom priateľovi, jedinom židovskom priateľovi – rozprával nespočetne veľa krát. Keď jej starý otec pred pár mesiacmi zomrel, rozhodla sa ma navštíviť a odo mňa sa o ňom dozvedieť viac. Mala ho veľmi rada, no mala pocit, že o jeho živote v Palestíne, predtým ako sa presťahoval do Londýna, pred Prvou arabsko-izraelskou vojnou, pred *al-Nakbou*, nevedela nič.

„Moja cesta sem nebola ľahká,“ odvetila Lila.

Aj napriek tomu, že mala britský pas, na letisku ju niekoľko hodín vypočúvali príslušníci hraničnej kontroly.

„A čo ste im povedali? Že sa chcete porozprávať so starcom o pomarančoch?“

„Na tom, čo som im povedala, nezáleží. Som Palestínčanka, takže som bola podozrivá.“

Chalila som nevidel, odkedy odišiel aj s rodinou z krajiny. Po bombardovaní Jaffy množstvo Palestínčanov utiekalo z krajiny po mori aj po zemi. Prístav bol plný utečencov tlačiacich sa na lodkách. Haddadovci, rovnako ako ostatní pestovatelia poma-

rančov, odstavili čerpadlá, opustili sady a viezli si na káre len zopár osobných vecí. Jaffa bola v plameňoch. Horeli stromy v sade, horeli pomaranče, plamene šlahali až k oblohe. Niekoľko dní sa vzduchom niesol popol a opustené mesto skryl v opare. Nerád spomínam na tie časy.

„S Chalilom sme v sade vášho prastarého otca ukladali pomaranče do debničiek. Každý sme osobitne zabalili do voskového papiera.“

Zodvihol som zo zeme pomaranč, vytiahol vreckový nožík a švihom ho otvoril. Čepeľ sa na slnku zablýskala. Zazrel som v nej svoju tvár pokrytú pigmentovými škvrnami a žilkami rozvetvenými ako korene stromu. Bez povšimnutia som zostarol. Hniloba sa v pomaranči šíri rýchlo a postupne zničí celé ovocie. Odhalíte ju tak, že ovocie silno zovriete v dlani a počúvate, aké zvuky vydáva. Zápach kvasenia vám napovie, že je skazené. Pomaranč v mojej dlani bol však mladý a nepoškrvnený. Rozrezal som ho, hrubú kôru som olúpaj dlhým ťahom a ponúkol som Lile obnažené ovocie pokryté pórovitým bielym tkanivom.

Zahryzla do mesiačika, po brade jej stiekla šťava a vyplula semienko. „Myslela som, že pomaranče Jaffa nemajú semienka,“ odvetila.

Vtedy nebolo nič zvláštne na tom, že Židia ako ja sa priatelili s Palestínčanmi ako Chalil. V období Osmanskej ríše Židia a Palestínčania spolu vozili piesok na cement, dreli v pomarančových sadoch a viniciach, fušovali v železiarňach, prevádzkovali bordely na pobreží a dohliadali na korunný klenot Jaffy, takzvanú *Nevestu mora*, nákladné loďstvá s citrusmi plaviacimi sa po celom svete. Keď Palestína prešla z rúk Osmanov k Britom, môj život to takmer nepoznačilo.

Ako dieťa som strávil väčšinu času v baliarni, kde sme s Chalilom balili pomaranče a ukladali ich do debničiek. Bola to slušná práca. Monotónna, ale nenáročná. Každé ráno sme spolu zašli

do baliarne, prešli sme okolo chlapíka, ktorý predával palestínske noviny *Falasti* a známej pekárne Abouelafiovcov, kde sa vo veľkých kamenných peciach pieklo pečivo z štrúdlového cesta filo. Zastavili sme sa v malej cukrárni Abu Ahmada, roky, až dokým nevyhorela, sme tam chodili na chalvu. Centrálnym námestím s Hodinovou vežou sa vliekli ťavy a kopytá im klopkali na dlažbočných kameňoch. Chalilov otec spolu s ostatnými majiteľmi pôdy sedeli v tieni paliem v elegantných bielych oblekoch a popíjali kávu z malých šálok.

„Porozprávajte mi o starom otcovi,“ povedala Lila. Znela nadsene ako dievčatko, ktoré sa nevie dočkať, kým rozbalí darček. Jej oči, Chalilove oči, žiarili.

„Nuž, bol to nezbedník.“

Povedal som jej, že keď sme mali deväť rokov, Chalil sa rozhodol ukradnúť ťavu a zobral si ma na pomoc. Ťava patrila konkurenčnému statkárovi menom Nabil. Bol to darebák známy svojou výbušnou povahou a tým, že rád ponižoval svojich zamestnancov. Raz udrel beduínku, ktorá zakopla o sukňu a vysypala ovocie z košíka, ktorý niesla na hlave. Chalil ho chcel za to potrestať.

Tej noci sme sa bosí vyštverali na vysoké steny okolo Nabilovho sadu. Vo vzduchu bolo cítiť soľ a ryby z mora a zo zeme zas citrusy a kvety pomarančovníkov. Porezal som si jemnú kožu chodidla na ostrej hrane tehly a zakrvavil som stenu. Chalil už sedel hore, nohy mal prehodené cez okraj, podal mi ruku a pomohol mi nahor. V sade vládla temnota, tráva bola vysoká a hustá, stromy ožívali čvirikaním a šuštaním. Vylakané vtáky odleteli.

Väčšina Nabilových tiav bola uviazaná pri skladisku a baliarni na prvom poschodí. Jednu ťavu si cenil nadovšetko – dostihové zviera s tmavou srstou, ktoré malo samostatné obydlie. Volal ju *Muntasaf al-Lail*, Polnoc. Mala uhlovo čiernu srst. Sedela si elegantne sama priviazaná o studňu. Bola chladná a záhadná.

Odviazali sme ju, povolili jej hrubý povraz okolo krku, ťahali ju z celých síl, no nech sme robili čokoľvek, nepodarilo sa nám hrdé zviera donútiť, aby nás poslúchalo. Len tam sedela, dlhý ohnutý krk sa ani nepohol a pomaly na nás žmurkala. Zaťahali sme za lano, mľaskali sme a nadávali jej. Napokon Chalil frustrorane dupol nohou. Ťava sa zodvihla a vystrela nohy. Zaútočila na nás. Cvakala mocnou čeľusťou, po tlstých perách jej stekali sliny a cerila na nás krivé zuby. Ustúpili sme, no vrhla sa na nás, prenikavo zaryčala a potom nahlas zastonala.

Zrazu sa pri nás zjavil Nabil v nočnej košeli. Jemný hodvábný odev mu siahal až po zem a ťahal ho za sebou po tráve. Pod košelou nemal nič a spod tenkej látky sa dal rozoznať tvar jeho vypuklého brucha. Myslel som, že Nabil, ktorého tvár sa skrivila hnevom, nás na mieste zaškrtí.

„Prečo vás nezaškrtil?“ spýtala sa ma Lila.

„Chalil ho presvedčil. Len vďaka tomu kým bol, sa mu toho prepieklo viac ako mne. Jeho otec bol významnou osobnosťou v Jaffe.“

Nabil sa nám napriek postaveniu Chalilovej rodiny pomstil tak, že nás spustil na dno studne. Schmatol nás za zápästia, spustil nás do tmy a nechal nás tam sedieť celú noc. Obklopili ma studené a vlhké kamenné steny. Nedokázal som zaspáť, neustále tam kvapkalo. Bol som vydesený, ale nechcel som pred Chalilom plakať, keďže bol statočnejší ako ja. Zabíjal čas tým, že vymýšľal rôzne únikové plány a snoval rozličné spôsoby, ako sa Nabilovi pomstiť. Zavesí ho nad more plné mäsožravých rýb, hodí obrovskej sépii alebo ho napchá do masívnej sklenenej fľaše, v ktorej sa bude naveky plaviť. Takto sme trávili čas – predstavovali si najhoršie možné scenáre skonu nášho väzňateľa. Nakoniec nás nadránom zachránil dobrosrdečný zberač ovocia, ktorý pracoval aj v sade Haddadovcov. Dohodli sme sa, že o tejto udalosti nikomu nepovieme. Dodržal som to. Až doteraz.